

Hvor er Gudenåen bedst for vandplanterne?

Stort set hele Gudenåens hovedløb er i dag rigt på planter.

Plantevæksten er særlig rig og veludviklet mellem Åle og Vestbirksøerne. Her har åen et slynget forløb med skiftende dybe huller (huller) med stille vand og store lavvandede stryg med gruset og stenet bund. Det giver en rig mosaik med mange forskellige plantearter, der vokser mellem hinanden. Plantevæksten er også fin mellem Bjerringbro og Randers, hvor åen bliver bred og langsomtfløende – som en rigtig flod. På denne strækning er der mange vandaksarter.

Kun neden for søerne er plantevæksten knapt så veludviklet, selvom de fysiske forhold mange steder er gode. Det skyldes, at vandet fra søerne ofte er ret uklart som følge af algevækst. I de senere år er søerne blevet mere klarvandede, fordi spildevandet renses bedre – det bliver med tiden også til stor gavn for åernes plantevækst.

Grøden skal fortsat slås - men forsigtigt

Vandplanterne er fra gammel tid kaldt “grøde” – og den har man skåret for at komme af med vandet.

Førhen foregik grødeskæringen ret hårdhændet, men i de senere år har amterne og kommunerne udviklet nye teknikker, som tager højde for at vore bække og åer også skal være gode levesteder for planter og dyr.

I den største del af Gudenåen slås vandplanterne ikke længere, og på de strækninger, hvor grøden fortsat slås, skæres planterne ikke i hele åens bredde.

Keld Rasmussen

Grødeskæringsmaskine på arbejde i Gudenåen

Fra kilde til udløb

Bjarne Moeslund

I vandplanternes verden

Bløde, langstrakte stængler med bøjelige blade. Det er en velegnet vækstform de mest strømfyldte steder i åen. Mange arter vandaks og vandstjerne har specialiseret sig på den måde.

Svømmende vandaks, vand-pileurt, frøbid og liden andemad danner flydeblade, som de lægger op på vandoverfladen. Flydeblade er gode i kampen om sollyset, men de duer kun i områder med stille vand.

Bredzonen og andre steder i åen med roligt, lavt vand tilhører sumpplanter som dunhammer, høj sødgræs, tagrør, gifttyde, almindelig fredløs, eng-forglemmigej og langbladet ranunkel. Disse arter stikker stængler og blade op i luften.

Nogle arter satser på både – og. De har slatne skud under vandet eller stive luftskud alt efter, hvor de vokser. Brudelys og enkelt pindsvineknop er gode eksempler. De er effektive undervandsplanter ude midt i strømmen, men kan også vokse tæt som sumpplanter langs bredderne. Gul åkande og arter af vandstjerne kan både have flydeblade og undervandsblade.

På den fugtige bund oppe på bredden vokser arter som lådden dueurt, mjøduert og rørgræs samt fugtigbundstræer som rødøl og pil.

Vandplanterne giver åen liv

Vandplanterne er føde og skjulesteder for store mængder smådyr og fisk, og de er en prydding for øjet for de mennesker, som bor langs Gudenåen eller besøger åen – for eksempel på kanotur eller lystfiskeri.

Mange af de planter, som man kunne finde for 100 år siden, vokser stadig i Gudenåen. Med bedre rensning af spildevandet og den skånsomhed, som man nu om stunder vedligeholder åen med, er der gode muligheder for at selv de mest sjældne arter vil overleve og sprede sig.

Denne folder fortæller om planterne og hjælper dig med at lære nogle af dem bedre at kende. Tag folderen med på den næste tur langs Gudenåen, og brug den til at gå lidt mere “i dybden” med åens planter.

God fornøjelse.

Gudenåkomiteen

Stig Bachmann Nielsen/Naturplan

Folderen er udgivet af Gudenåkomiteen, som er et samarbejdsorgan mellem kommunerne langs Gudenåen samt Århus Amt, Vejle Amt og Viborg Amt. Er du interesseret i flere detaljer om vandplanter, kan du se rapporten “Vegetation i Gudenåen 2001” på www.aaa.dk/nm

Redaktion: Inge Graves Christensen, Rolf Christiansen, Jørgen Johansen og Poul Nordemann
Forsidefoto: Bjarne Moeslund
Tekst, layout og produktion: Naturplan 75757576
Udgivelsesår: 2002
Oplag: 10.000

541 055

På opdagelse blandt Gudenåens planter

Gudenåkomiteen

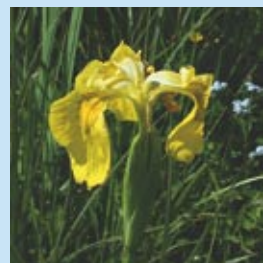
Et naturmæssigt klenodie

Gudenåen er en af Danmarks fineste åer - måske den bedste set fra naturens synsvinkel. Det bekræfter en stor undersøgelse af åens planter i 2001.

Hele hovedløbet blev gennemgået fra kilderne på den jyske højderyg ved Nr. Snede til udløbet i Randers Fjord (160 km) – og resultatet var yderst positivt.

Der blev fundet op mod 80 forskellige arter planter både i vandet og på kanten. Særligt bemærkelsesværdigt er forekomsten af brudelys, der blev fundet på næsten 3 fjerdedele af de undersøgte strækninger. I ingen andre danske vandløb vokser brudelys så hyppigt som i Gudenåen.

Som noget meget positivt blev der fundet 10 arter vandaks, ud af 19 danske arter. Kraftige bevoksninger med store flerårige vandaksarter viser, at der er gode og stabile vækstbetingelser for planter i åen. I 2001 blev der fundet fire arter vandaks, som er med på den danske gulliste over arter, som er i hastig tilbagegang.

Stig Bachmann Nielsen/Naturplan

Gul Iris

Vandplanternes betydning for vandløbet

- Skaber variation i strømmen
- Stabiliserer vandløbsbunden
- Fjerner og tilbageholder næringsstoffer til gavn for miljøet
- Øger aflejringer af sand og småpartikler, så vandet bliver mere klart
- Skygger og hæmmer vækst af trådalger
- Danner skjul til gavn for fisk
- Er værter for smådyr –
- – som er vigtig føde for fisk

Bjarne Moeslund

Hjertebladet vandaks

Hjertebladet vandaks danner solide “øer” af meterlange, neddykkede stængler, som kan holde godt fast i pagajen eller fiskekrogen. Den lever godt op til sit navn med sine hjerteformede blade, der sidder tæt ind til stænglen – uden stilke. Hjertebladet vandaks er en af de neddykkede ferskvandsplanter, som bedst tåler saltvand. Den følger Gudenåen langt ud i Randers Fjord.

Bjarne Moeslund

Vandranunkel

Vandranunklerne kan kendes på de trådede “gælleblade”, som sidder på skuddene under vand. Flere af arterne, bl.a. almindelig vandranunkel, har også flydeblade på steder, hvor strømmen ikke er for kraftig. De hvide blomster kan dække store flader af åen som sne fra maj til august. Vandranunkler blev førhen kaldt “bussemandsblomster” for at holde børn fra at falde i vandet.

Enkelt pindsvineknop

Pindsvineknop vokser effektivt fra roden og fremmes af hårdhændet grødeskæring. I Gudenåen skæres grøden med omhu og forsigtighed – og her må den dele pladsen med de andre planter. Under vandet sætter planten lange, båndformede blade. På lavt vand løfter den skuddene op i luften. “Pindsvineknoppen” er den piggede frugt.

Stig Bachmann Nielsen/Naturplan

Dus med åens planter

Der vokser op mod 80 forskellige plantearter i Gudenåen. En del arter skal man være specialist for at bestemme korrekt, men mange er lette at kende. Den bedste tid at nyde planterne på er fra maj til august - netop når de fleste mennesker besøger Gudenåen.

Brudelys

Brudelys er Gudenåens klenodie. Ingen andre steder vokser den på så lange strækninger og med så stor hyppighed, som i Gudenåen. De lysende hvid-røde blomster samlet i en pragtfuld stand i toppen af planten har inspireret til det romantiske navn. De mørkegrønne blade kan enten være neddykkede eller stikke op i luften. Brudelys blomstrer i juni-august.

Keld Rasmussen

Gifttyde

Er en skærmpolte, med mange små hvide blomster. Den vokser almindeligt langs kanten af åen, hvor sumpvegetationen er godt udviklet – især mellem Silkeborg Langsø og Tange Sø. Planten er dødelig giftig – den bekræfter på sin egen barske måde, at man bør lade de vilde planter stå uden at plukke dem. Skær ikke i planten, hvis du skal bruge dolken til at forberede mad med bagefter!

Stig Bachmann Nielsen/Naturplan

Lådden dueurt

Lådden dueurt danner en tæt væg – eller et galleri – flere steder langs kanten af åen. Planterne kan blive meget høje og kraftige (op til 1,5 meter høj), og det kan være svært at se op over dem, når man sejler på vandet. Lådden Dueurt minder om sin slægtning gederams. De rødlig blomster sidder for enden af en lang “snabel” – det er kapslen, der indeholder frøene. Blomstrer længe og er eftertragtet af insekter.

Jens Muff Hansen/Naturplan

Gul Åkande

I de rolige vige og langs bredden kan man mange steder finde bevoksninger med åkander. Den mest almindelige er gul åkande, som sætter store, gule og velduftende blomster fra juni til august. Nogle steder ses brede, lysegule undervandsblade, som aldrig udvikler sig til de normale flydeblade. Frøene fra gul åkande skulle have elskovsfremmende virkning – deraf navnet “brudgomsfrø”.